

**АКАДЕМИК
АНДРЕЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ ГРИГОРИЕВ**

На 2 септември 1968 г. почина най-старият съветски географ, най-крупният теоретик в областта на физическата география и изтъкнат организатор на географската наука в СССР — академик Андрей Александрович Григориев.

А. А. Григориев е роден в Санкт-Петербург на 1 ноември 1883 г. В университета (в естествоисторическото отделение на физико-математическия факултет на Петербургския университет) той се проявява като прогресивен младеж, който взема енергично участие в работническите и студентските кръжоци и се свързва с революционно настроени среди. Тази негова дейност го лишава от правото да работи в държавните учебни заведения и научни учреждения.

През 1908 — 1909 г. и 1911 — 1913 г. прекарва в Германия, където слуша лекции по география в Берлинския и Хайделбергския университет. При завръщането си в Русия той се издържа от уроци в частни учебни заведения, от преводи и сътрудничество в отдела по география на енциклопедическия речник Брокхауз и Ефрон, за който съставя подробни статии на общогеографски и регионалногеографски теми (общо над 250 печатни страници). От този период датира и опитът на А. А. Григориев по съставянето на енциклопедически справочници, който опит е оценен след Великата октомврийска революция и той е привлечен за постоянен член на главната редакционна комисия на Голямата съветска енциклопедия и главен редактор на Географската енциклопедия. Добил солидни познания по география в Русия и немските университети, той с успех полага изпит (1915 г.) за степента „магистър“ по география при известния професор по география в Московския университет Д. Н. Анучин.

Великата октомврийска социалистическа революция и последвалите социални и културни преобразования в страната дават простор на творческите замисли на вече добре подготвения учен

Академик А. А. Григориев (1883—1968 г.)

и той разгръща широка научно-организационна дейност, която оставя дълбоки следи в историята на съветската география. Още в първата година след Октомврийската революция той участва дейно в организацията на първото по рода си висше учебно заведение за подготовка на научни географски кадри — Географския институт в Ленинград (приемник на дореволюционните висши географски курсове при Докучаевския почвен комитет). Той е професор в института (чете лекции по Странознание на Западна Европа, Въведение в географията, Методология на странознанието), негов научен секретар и декан на Факултета по обща география (1918—1925). Разностранните познания на А. А. Григориев в областта на географията му дават възможност да организира преподаванията в института на широка основа, да създаде база за съвсем новата по замисъл в онова време теренна практика на студентите, да привлече като преподаватели най-изтъкнатите специалисти в областта на географията и сродните ѝ дисциплини.

Заедно с това А. А. Григориев провежда енергична научно-организационна дейност и в Съветската академия на науките (тогава в Ленинград), в която дълги години заема отговорни ръководни постове. По негово предложение към Комисията за изучаване на естествените производителни сили (КЕПС) при академията се организира Промишленоеографски отдел (по-късно Географски отдел), в който той работи като научен секретар (1918—1924), а след това и като директор (1924—1930). Във връзка с реконструкцията на съветското народно стопанство и разширяването на суровинната база на производството Географският отдел на КЕПС под ръководството на А. А. Григориев организира редица географски експедиции в периферните, слабо усвоени територии на СССР — Болшеземелската тундра, Колския полуостров, Централна Якутия и Урал, в които той участва като ръководител и изследовател. Този период в дейността на А. А. Григориев е важен етап в развитието на неговите възгледи относно теорията на физическата география. Въз основа на резултатите от теренните проучвания и на своята широка географска ерудиция той постави основите на диалектико-материалистическото разбиране на динамичната същност на географската среда като комплекс от взаимно свързани природни процеси.

През 1930 г. Географският отдел при КЕПС се реорганизира в Геоморфоложки институт (1930—1934), който в 1934 г. се оформя като Физикоеографски институт (1934—1936), а през 1936 г. — като Географски институт, който бързо разширява своята научна тематика и понастоящем е един от най-крупните центрове за научни изследвания в областта на географията в СССР. Инициатор за това развитие на някогашния Географски отдел при КЕПС е А. А. Григориев, който е директор на института от 1930 до 1951 г., а от 1951 г. завежда отдела История на географията при същия институт и излиза в пенсия през 1966 г. на 83-годишна възраст.

А. А. Григориев е избран за действителен член на Съветската академия на науките през 1939 г.

Характерна черта в профила на комуниста учен А. А. Григориев е взаимното допълване и ясното вплитане на научно-организационната с научноизследователската дейност, които намериха признание сред широката географска общественост в СССР и го изтъкнаха като крупна фигура в историята на съветската география. Упоритостта в научното търсене, всеотдайността в полето на географската наука, прозрението да вижда развитието ѝ в перспектива, да поставя нейните задачи в съответствие с изискванията и нуждите на социалистическата практика и идеологическата подготовка за материалистически подход към проблемите на теоретическата география са постоянни спътници в неговата почти 60-годишна научна дейност.

През втората половина на двадесетте и първата половина на тридесетте години А. А. Григориев съсредоточава вниманието си към комплексни физикоеографски изследвания на северните територии на СССР и по-специално на тундровия пояс. Тези изследвания го довеждат до редица изводи относно физикоеографската структура на Субарктическият пояс, които той обобщава в монографията „Субарктика — опит за характеристика на основните типове на физикоеографската среда“, излязла от печат през 1946 г. и във второ допълнено издание през 1956 г.

Централно място в научноизследователската работа на А. А. Григориев заемат георетическите проблеми на комплексната физическа география — закономерностите в структурата и развитието на географската среда и нейната териториална диференциация.

Разработката на тези проблеми дава дълбок отпечатък върху научния профил на А. А. Григориев. Тя започва още от 1926 г. със статията „Задачи на комплексното изследване на териториите“ и продължава до последните години на живота му (пълният текст на неговата работа „Теоретически проблеми на съвременната физическа география“ излезе от печат през 1966 г.). В многобройните си работи в тази област (над 50 заглавия) той разглежда проблемите на физическата география в тяхното многообразие: динамическо взаимодействие на процесите; обмяна на енергия и материя в географската обвивка на земята; усложняване в състава и структурата на тази обвивка в резултат от нейното историческо развитие; количествена характеристика на природните процеси; значение на баланса на топлината и влагата за характера и интензивността на процесите в различните части на географската обвивка; зонална и регионална типизация на географската среда.

Въз основа на дълбокото познаване на взаимозависимостите между процесите в географската сфера и с помощта на радиационния индекс на сухотата на М. И. Будико той разкри причините за зоналните диференциации на комплекса от физикоеографски условия върху земната повърхност и формулира така наречения от него „периодически закон на географската зоналност“.

Животът на А. А. Григориев е непрекъснат напрегнат труд. И като научен организатор (директор на институт в течение на 28 години, завеждащ отдел — 15 години), и като изследовател и теоретик в областта на физическата география (автор на 400 публикации) той вложи всичките си сили и способности за развитието на съветската физическа география.

Патриот, с дълбоко съзнание към обществени задължения, А. А. Григориев взе дейно участие в проучването и използването на природните ресурси в Казахстан по време на Отечествена война и във възстановяването на пострадалото от фашистката агресия народно стопанство на СССР.

Теоретическите възгледи на А. А. Григориев са продължение и развитие при новите социалистически условия на идеите на бележитите руски природоведи и географи В. В. Докучаев и А. И. Воейков. В това отношение научното дело на А. А. Григориев изникна и се разви като самобитна руска и съветска школа във физическата география.

А. А. Григориев е почетен член на Българското географско дружество от 1948 г. Българските географи високо ценят научното дело на крупния съветски географ А. А. Григориев, защото теоретико-методологическото съдържание и плодотворността на неговите научни идеи оказват и ще оказват в бъдеще дълбоко влияние върху развитието на комплексната физическа география — науката за закономерностите във формирането на природния лик на нашата планета.

Ж. Гълъбов